

identitet vision

Skovlandsprojektet

Skovlandets Lokalråd - Silkeborg Kommune

Skovlandsprojektet

Projektet

Skovlandsprojektet er gennemført med det formål at skabe en højere grad af fælles identitet og profilering af den sydlige del af Ny Silkeborg kommune, som udgøres af Vinding-Bryrup-Vrads sogne / Bryrup skoledistrikt.

Projektet har i første halvår af 2008 omfattet visionsmøder i Vinding, Bryrup, Vrads og Hjøllund. Velfærdsministeriets Landdistriktspulje har støttet arbejdet med kr. 200.000. Denne rapport sammenfatter borgernes egne ønsker og visioner for Skovlandets nære fremtid.

Ansvarlig for projektforsløbet er Skovlandets Lokalråd, der i projektforsløbet har været:

Peter Sig Kristensen, Bryrup (talsmand)
Lene Overby, Løve
Erik Markvad, Vinding
Agner Thulesen, Vrads
Poul Arne Madsen, Hjøllund
Jens Bloch, Bryrup

Læs mere om formålet med Skovlandets Lokalråd og det virke på side 31.

Rapporten

© Skovlandets Lokalråd og Palle Kousgaard
© Fotos: Palle Kousgaard og angivne fotografer.
Logo (side 3) er tegnet af Jens Julius.

Trykt i 300 eksemplarer.

Grafik: Vinden Vender Grafisk,

Tryk: LaserTryk, Århus

Rapporten kan downloades i skærmkopi fra www.vindenvender.dk og www.skovlandet.dk (sidstnævnte er under opbygning).

Rapporten er udarbejdet af civilingeniør Palle Kousgaard, der har fungeret som projektkoordinator i projektforsløbet.

Palle Kousgaard
Vorretvej 9, 8653 Them,
tlf. 7575 6616
palle.kousgaard@mail.dk
www.vindenvender.dk

Forsidebilledet: Udsyn. Et kig gennem taget af pavillonen i Forsamlingshusets have i Vrads. Pavillonen er tegnet og fotograferet af Palle Kousgaard (PK).
Bagside: Bøge i Salten Ådal, november. Foto PK.
Modstående side. Kort: KMS og PK.

Indholdsfortegnelse

Skovlandet.....	3
Hvad er Skovlandet?.....	3
Skovlandet - et landdistrikt.....	4
Befolkningen.....	4
Sam- og gennemfærdsel.....	4
Skovlandets historie.....	6
Tresognspastoratet.....	6
Fra fattiggård til centralskole.....	6
Vrads og Hjøllund får station.....	7
Velfærdssamfundets tidsalder.....	7
Nutiden i Skovlandet.....	8
Det nye liv i landdistrikterne.....	8
Bosætning i Skovlandet.....	9
Naturen.....	10
Naturens muligheder.....	11
Turisme og besøgende.....	12
De enkelte byer.....	12
Institutionsbyen Bryrup.....	12
Vinding.....	14
Vrads.....	14
Hjøllund.....	15
Katrinedal.....	16
Nye og traditionelle oplande.....	16
Landdistrikt og kommune.....	16
Landdistrikter som kulturskabere.....	17
Visionsmøderne.....	19
Temaerne.....	20
Visioner, møde for møde.....	21
De enkelte byer.....	21
Visioner, uddybende.....	24
Skole- og fritidsområde i Bryrup.....	24
Byudvikling i Skovlandet.....	24
Veje, stier og trafik.....	26
Erhvervsforhold.....	27
Gang i Bryrup, Agenda 21, Selvforsyning	28
Vinding Vandrelav, Naturgenopretning...	28
Ungdom, Natur og børn.....	29
Institutioner.....	29
Natur og turisme.....	30
Det (u)muliges kunst.....	30
Skovlandets Lokalråd.....	31

Hvad er Skovlandet?

Skovlandet udgøres af Vinding, Bryrup og Vrads sogne. Før 1970 var det én sognekommune, men nu er det den sydligste del af Silkeborg Kommune. Da langt over 50% af området er dækket af skov, er navnet Skovlandet velbegrunderet.

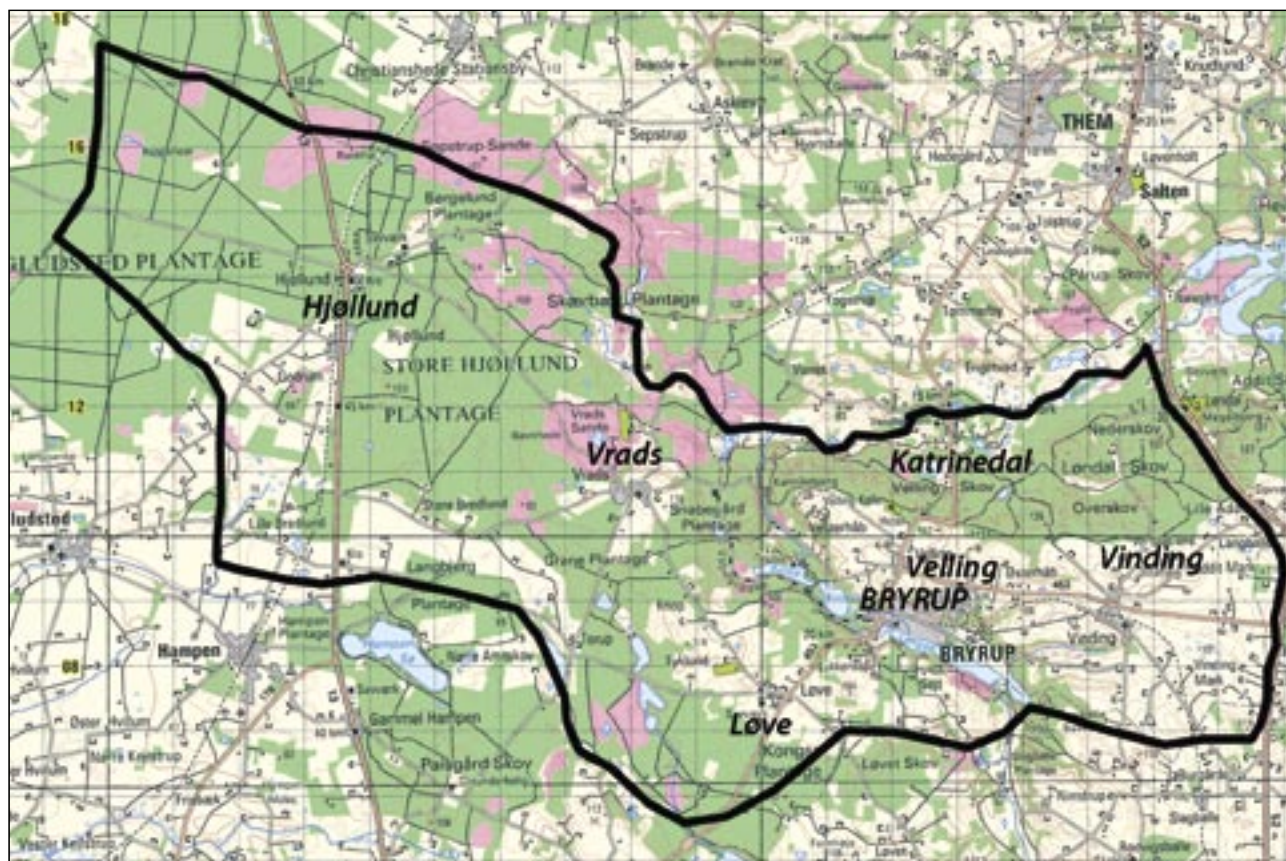
Skovlandets skovareal udgør størstedelen af Danmarks største skov, udpeget for få år siden af Skov- og Naturstyrelsen. Hertil kommer mange andre beskyttede landskabstyper. Bakke op og bakke ned, heder og enge, søer, vandløb, kuperet landbrugsland, levende bysamfund forbundet af smukke, snoede kommuneveje og regionale cykelruter, et sandt overflødhedshorn af naturoplevelser for beboere og turister.

Området er et kærneområde i "Det Midtjyske Søhøjland", som er et bud på en dansk nationalpark.

Skovlandet er omgivet af vækstområder. Mod nord Herning-Ikast-Silkeborg-Århus. Mod syd Vejle og Kolding og mod sydøst Horsens.

Bysamfundene er skabt af deres oprindeligt primære erhverv. Det er landbrugsbyerne Vinding, Velling, Løve og Vrads, skovbyen Hjøllund, stations- og handelsbyen Bryrup og industribyen Katrinedal, - men ingen af disse byer er længere afhængige af de oprindelige erhverv, og de fleste beboere arbejder andetsteds.

Denne del af Silkeborg Kommune har et lokalråd, "Skovlandets Lokalråd".

Skovlandet - et landdistrikt

Befolkningen

Skovlandet er tyndt befolket med den tidligere stations- og handelsby Bryrup som største by. Den rummer omkring 1650 af områdets ca. 2800 beboere, svarende til knap 60 %. Ingen af de øvrige bebyggelser har mere end 200 indbyggere og er statistisk set ikke byer - selv om en by oprindeligt kun var en samling af tre eller flere gårde. På grund af de store naturarealer bor i Skovlandets 100 km² kun ca. 28 indbyggere pr. km² mod 122,4 som landsgennemsnit. Ca. 2200 mennesker bor inden for det, der lokalt opfattes som bysamfund. Området er som helhed det, man forstår ved at landdistrikt.

Sammenlægningen med først Them og siden med Silkeborg har flyttet en del centerfunktio-

ner fra Bryrup til Them og videre til Silkeborg. Beliggende i smuk natur mellem betydelige vækstcentre er Skovlandet i sig selv et befolkningsmæssigt vækstområde, som størstedelen af Silkeborg Kommune er det. Om den store tilvækst i Skovlandet og specielt i Bryrup vil medføre en styrkelse af Bryrups identitet og byfunktion såvel internt som for hele Skovlandet, eller om Bryrups rolle for Skovlandet svækkes, afhænger ikke alene af de frie kræfter, men også af Silkeborg Kommunes indsats.

Sam- og gennemfærdelse

Et karakteristikum for et tyndt befolket landdistrikt er, at størstedelen af persontransporten må klares individuelt.

Området gennemskæres nord-syd af hovedvej A13 og af landevejen mellem Silkeborg og Nørre Snede. Ligeledes nord-syd går hovedvej A52 i den østlige del af området. Området er karakteriseret ved mange små, smukt beliggende veje. Nogle er gamle byveje, andre opgraderede mælkeruter, men af selv de nyere veje - som ikke var amtsveje - er kun de færreste udvidede og udrettede, så mange af dem er udprægede "turistveje" af høj naturværdi, som det også for fastboende kan være en daglig oplevelse at køre på. Nogen vil hævde, at det er der også tid til på de snævre veje, hvor man ikke kan køre hurtigt, men brede og udrettede veje vil sandsynligvis øge trafikken, så gennemsnitsfarten bliver den samme - nu blot uden mulighed for at opleve omgivelserne.

Jernbanernes tid er forlængst forbi, og ud over skolebusserne er der ikke kollektiv trafik på tværs af området. Det går bedre nord-syd, hvor to regionale busruter kører på strækningen Nr.

Snede-Silkeborg. Strækningen Løve-Bryrup-Katrinedal betjenes på hverdage ved en del afgang. Desuden tangeres området af den regionale busrute på A52 mellem Horsens og Silkeborg - med nogen interesse for Vinding.

De to "naturstier" i området er begge tidligere jernbanetraséer. De giver en enestående mulighed for at bevæge sig til fods eller på cykel gennem landskabet. Sådanne naturstier kunne der godt bruges flere af til at binde området sammen og gøre det bekvemt at cykle fra sted til sted.

Den gamle vej fra Holstebro og Viborg til Horsens går mellem Hjøllund og Vrås gennem den store St. Hjøllund Plantage og det enestående område Vrås Sande, et sandflugtsareal som nogle forudseende arkitekter omkring 1903 reddede fra tilplantning. Søen er en senere opdæmning, der ligesom andre søer etableredes kunstigt samtidig med, at man andre steder i landet gjorde meget for at dræne og udtørre vådområder. Foto PK 2008.

Skovlandets historie

Tresognspastoratet

På nær 63 år frem til 1970 har Skovlandets tre sogne udgjort et fælles pastorat så langt tilbage i tiden, oplysninger haves. Fra pastoraterne i 1841 dannede baggrund for landkommunerne, har de tre sogne været i samme kommune og har derfor været knyttet sammen.

Vinding var hovedbyen med kirke, præst og præstegård. Her var den bedste landbrugsjord og de fleste gårde.

Store dele af jorden i Velling er heller ikke at foragte, men sognekirken lå i dalen ved sognenes største gård, udflyttertørpet Bryrup(gård), mellem Velling og den noget mindre by Løve, og derfor hed sognet Bryrup Sogn. Velling var en forholdsvis stor landsby, der dog efterhånden passiveredes af udviklingen i Bryrup.

Løve er derimod vedblevet at være en landsby, som domineredes af landbrug og af den kornmølle, der etableredes i slutningen af 1800-tallet og siden udvikledes til savværk.

I den nordligste del af Bryrup Sogn lå i Katrine-dal den tidligere så mægtige Nørre Mølle, som omkring 1730 med hele 11 vanddrevne møllehjul gjorde Brede Værk ved København rangen stridig som landets største jern- og kobberværk. Efter at værkerne ved Nørre Mølle blev nedlagt i 1769, fortsatte den som ren kornmølle. Dens betydning svandt ind, og der skulle gå mere end 100 år, før industribyen genoplivedes. Denne

gang under møllens nye navn, kaldt Katrine-dal - efter en ung møllerfrues død i 1792. Da var ikke alene et teglværk, men også et andelsmejeri kommet til. Men begge dele er væk. Nu er Katrine-dal en by på omkring 100 beboere.

Længst mod vest ligger Vrads Sogn, som strakte sig langt ud mod vest. Her lå spredte gårde på store, magre arealer, og efter at St. Bredlunds gårde i 1800-tallet flyttede ud på markerne, var sognebyen Vrads langt op i tiden den eneste bydannelse. Eggen havde flere gange været lagt næsten øde af sandflugt, og ud over den kendte Vrads Sande ligger der mange "sander" under plantagerne i både Hjøllund og St. Bredlund.

Fra fattiggård til centralskole

Bryrupgård blev fattiggård i 1887 og siden alderdomshjem. Da banen fra Horsens skulle komme til Brædstrup og Vinding i 1899, kunne kommunen udstykke og sælge dele af Bryrupgård og dermed give plads til banens endestation. Vindings gode jord behøvede ikke at blive til by, for da banen blev anlagt, kom der gang i byggeriet i Bryrup. Et marked flyttedes fra Vrads og en kro fra Velling, og fra Bryrup kørte posten nu ud til de omkringliggende byer. I de efterfølgende år oprettedes kommunekontor og lægepraksis. Der kom jordmoder, sygekasse, telefoncentral og sparekasse foruden et væld af

I 1887 købte Vinding-Bryrup-Vrads Kommune Bryrupgård til fattiggård. Året efter malede L.A. Ring fra bakkerne over Kringlebæk Bryrup Langsø og sletten nord for med ejendommen Ll. Bryrup. Da jernbanen kom, kunne kommunen udstykke Bryrupgård og give plads til banens endestation. Fra Peter Hertz: Maleren L.A. Ring. Gyldendal 1934.

Så kom der gang i bydannelsen. Postkortet ovenfor er fra 1908, og her er byen nået et godt stykke ud ad Hovedgaden mod sydvest. Til højre midt i billedet anes den gamle, høje stationsbygning (nu radioforretning), og oppe på bakken over kirken ligger Velling By. Vejtræerne langs Hovedgaden kunne mange godt tænke sig igen. Egnarkivet.

butikker og håndværkere, og fattiggården blev til aldersdomshjem.

Selvom der også var station i Vinding, blev Bryrup hovedbyen. Det blev yderligere markant efter skolereformen af 1937 om centralskoler, som med tiden gjorde op med de små landsby-skoler. Krigen udskød ganske vist i en årrække gennemførelsen, men i 1950'erne og 60'erne skød centralskolerne frem. Skovlandets centralskole, indviet i 1962, placeredes naturligt nok i Bryrup, hvor også siden børneinstitutionerne kom.

Vrads og Hjælland får station

Hjælland er den nyeste by i Skovlandet. Den opstod som et resultat af den store tilplantning, der efter 1875 påbegyndtes i Hjælland, Bredlund og Kolpensig. Hjælland fik i 1920 station på "den skæve bane", som over Silkeborg, Hjælland, Ejstrupholm og Bramminge forbandt jernbaneknudepunktet Langå med havnebyen Esbjerg. Hjælland, der lå lidt afsides i forhold til de øvrige byer i kommunen, fik desuden egen telefoncentral, postekspedition og filialbibliotek.

Da Bryrupbanen i 1929 forlængedes til Silkeborg, fik også Vrads en station. Den skulle indpasses i en lang, jævn stigning fra Bryrup op til Fogstrup og kom til at ligge langt fra byen. Stationen fik derfor aldrig større betydning for udviklingen af Vrads, men nu lå Vinding, Bryrup og Vrads alle på samme banestrækning.

Velfærdssamfundets tidsalder

Centralskolens oprettelse og de små skolars nedlæggelse fandt sted i begyndelsen af den

periode, der med stigende velstand og øget mobilitet medførte afgørende ændringer i landdistrikterne.

De yngre og mobile kunne bosætte sig i en vis afstand fra deres arbejdsplads, men de kunne også handle ind andre steder, og især tog byernes supermarkeder med større og måske friskere vareudbud og mange tilbudsvarer en voksende del af detailhandelen. "Brugsen" i byerne blev til supermarkeder, Føtex kom til, og op gennem 1970'erne hensygnede de små brugsforeninger og købmænd og mange lukkede i 1980'erne.

De ældre og mindre mobile beboere fik dårligere vilkår i landdistrikterne, og da de var af en generation, der ikke krævede sin ret af samfundet og ikke ville ligge nogen til last, flyttede de fleste efterhånden til en større by, især til Bryrup, hvor de bedre kunne klare sig selv.

Afvandringen fra landbrugserhvervet foregik parallelt med den stigende mekanisering, og landbrugets såkaldte strukturrationalisering gav stadig færre, men større brug, og det dyrkede landskab forandredes - og forandres - til stadig større markenheder. Øgede miljøkrav hindrer udvidelse af dyreholdet på ejendomme med bygninger i landsbyerne. Landbrugets fremtid ligger uden for landsbyerne, og antallet af heltidsbrug med ejeren bosat i Skovlandet er meget kraftigt nedadgående.

Plantagerne optog tidligere en stor del af den overskydende arbejdskraft, der var i landbruget, men efterhånden, som de sidste skovarbejdere går på efterløn, er der heller ikke mange ansatte tilbage i skovbruget.

Vinding var indtil damptogenes tid hovedbyen i tresognspastoratet. Her var kirke, skole og præstegård samlet. Skolen er komplekset i midten, hvor kirken også anes. Præstegården ligger skjult bagved og til venstre. Sognekommunens første forsamlingshus opførtes i Vinding i 1890. Forsamlingshuset ses til venstre. Vinding Sognearkiv.

Tilflytteren Ole Hansen Ilum fra Fyn genoplivede Katrinedal som industriby. Han ejede den gode gård Viekærslund i Velling, men da hans datter på Vrads Marked havde forlovet sig med en degn, var der ingen til at føre gården videre. Han købte jord i Katrinedal, hvor han oprettede et teglværk og var medstifter af andelsmejeriet. Privatejet foto.

Nutiden i Skovlandet

Det "nye liv" i landdistrikterne

Tilflyttere til landsbyerne var mobile mennesker, flest med byerhverv, men oftest børn af bondesamfundet.

I gennem 1970'erne kom de første "eksoter" fra byerne. Det var oftest unge, som forsøgte sig med livet på landet. Det kunne visse steder give kultursammenstød, men synes op i slutningen af årtusindet at have fundet former, så de forskellige typer af energi og initiativ har fundet sammen om fælles mål.

Fællesskabet har stor nytte af uformelle mødesteder. Vråds Købmandshandel er en non-profit butik drevet på frivillig basis og startet i 1992 af en lokal landmand og en del tilflyttere. Her er man lige velkommen, om man kommer for at handle eller blot søger selskab over en kop kaffe inde i butikken eller på den terrasse, som afskærmet med store granitpiller har indtaget den halve kørebane og er en enestående god hastighedsdæmpende foranstaltning - tænkt og udformet af vrådsere. Foto Søren Rasmussen.

Tilflyttere har ofte nye ideer med gamle huse. Krav til bæredygtighed og hensigtsmæssig indretning kombineres med en ny tids individuelle æstetik og levemåde og kan især på store grunde give en god helhedsvirkning. Foto PK.

Dette er ikke en tilbagevending til - men til en vis grad en parallel til - landsbyfællesskabet fra tiden, før landboreformerne lagde grunden til fællesskabets opløsning. Et stagnerende delvis solidarisk samfund afløstes den gang af et samfund, hvor enhver blev "sin egen lykkes smed" og "sig selv nærmest". Det var en udvikling, der især accelererede i sidste del af 1900-tallet. Med større boliger og råd til selv at anskaffe driftsmidler og underholdningsmaskiner under eget tag blev det efterhånden begrænset, hvad man skulle bruge naboerne til. Individuel materiel velfærd har langt hen ad vejen erstattet den fælles nødvendighed, som bar det gamle landsbyfællesskab.

Velfærdssamfundet kan dog ikke erstatte et socialt fællesskab. Efterhånden har stadig færre i landdistrikterne fællesskab omkring arbejde, og den store mobilitet har spredt familier, så hvis man vil noget med andre i nærområdet, må man "blande sig" og yde noget til fællesskabet. Dette er ikke kun en oplagt mulighed, men også en nødvendighed i mindre samfund, for på landet er man i den paradoksale situation, at man er midt i naturens voldsomme grøde, mens "pulsen" ikke kommer af sig selv. Mange steder i landdistrikterne ses tegn på en forøget vægtning af samvær med naboer og landsbyfæller. De mange fællesspisninger er et af de mange tegn på det, men det nye fællesskab trives bedst i landsbyerne, og få fra det åbne land deltager.

Man vælger ikke kun omgangskreds efter interesser og arbejdsfællesskab, men søger fællesskab med dem, der er. Man må tage det bedste i hinanden og bygge på det, der forener, snarere end at være uenige om det, der skiller. Efterhånden, som man mødes i flere og flere sammenhænge, kommer tilliden og forståelsen af mangfoldighed. Kunsten, at kunne give plads for andre samtidig med at kunne tage ansvar, når det er nødvendigt, kan tilføre landdistrikterne en ny dynamik, som er nødvendig. Livsværdi bliver så ikke noget man debatterer, men noget, man skaber i fællesskab. Ressourcer bliver ikke kun noget, nogen har, men noget, man deler og opbygger. Man gør hinanden ressourcestærke. Herefter er meget mere muligt.

Dette lader sig bedst gøre i ikke alt for store samfund, og landsbyer med blot få hundrede

Bryrup Centralskole indviedes i 1962, og med en enestående placering ned til Bryrup Langsø lever den op til Skovlandets naturkvaliteter. Med søen, søbadet og sportspladsen i forgrunden, med Bryruphallen i forlængelse af skolen, men helt ude i højre side af fotoet, og med Bryrups gamle sportsplads/festplads forrest uden for billedet er der potentiale til et enestående skole- og fritidsområde, måske endda kulturcenter, som kunne være en pryd for Skovlandet og for hele Silkeborg Kommune. Området gennemskæres desuden af Bryrup Å. Foto udlånt af Bryrup Skole.

indbyggere er overskuelige uden at være for små. Erkendelsen af, at man sammen kan skabe et nærmiljø, hvor ingen udelukkes, og hvor man glædes ved at møde hinanden, er godt i gang mange steder, hvor beboere med baggrund i henholdsvis landbokultur og industri- og servicekultur ikke længere er hinandens modsætninger, men i fælles respekt komplementerer hinanden.

Bosætning i Skovlandet

Der kan være flere gode grunde til, at man bosætter sig i et landdistrikt. Huse og byggegrunde er billigere end tilsvarende tæt ved de store byer, og for selv- og medbyggere med ønske om bæredygtigt byggeri er mulighederne tilsyneladende bedst i de mindre byer.

Ønsket om nærhed til naturen er en anden indlysende grund til at vælge Skovlandet, hvor begrebet "natur" dækker over langt mere end en lille skov, nogle marker og et par bænke ved en sø. Naturen er nærmest allestedsnærværende. De små byers overskuelige samfund giver muligheder for et godt landsbymiljø med passende udfoldelsesmuligheder og muligheden for at være sig selv uden at skulle leve op til andres normer.

Børnetallet i landsbyerne svinger stærkt over årene, og er der først en del børn i en landsby, tiltrækker det yderligere børnefamilier.

Selv om meget lader sig gøre i Skovlandet, er man afhængig af beskæftigelsesmuligheder og offentlig service. Ikke alle landdistrikter i Danmark er lige godt stillet, og landsbyer uden for vækstområder skrumper ind. Skovlandet ligger inden for overkommelige afstande til Jyllands væsentligste vækstcentre og på den måde centralt. Det giver gode jobmuligheder inden for stort set alle uddannelser, og Skovlandets privilegerede landsbyer og overflødiggjorte landejendomme tiltrækker mennesker, der vil have større sammenhæng i deres liv, det være sig erhvervs-mæssigt, kreativt, familiemæssigt og socialt.

Aldersfordelingen er som i Danmark som helhed, og selv om området er et landdistrikt, er kun en meget lille del af befolkningen fuldtids-beskæftiget inden for landbrug, og mange landbrug vil ophøre som selvstændige, når de nuværende ejere stopper. Flere gårdes jord er købt eller forpagtet af landbrug uden for området, og antallet af egentlige fuldtidslandbrug kan fremover vurderes at komme helt ned omkring fem.

Til gengæld vil en del ejendomme blive drevet som deltidsbrug.

Skovlandet har i sig selv et underskud af arbejdspladser, hvilket især hænger sammen med, at Them Kommune satsede på udviklingen af erhvervsområdet i Knudlund, altså nord for Skovlandet.

Man er i Skovlandet stærkt afhængig af individuel bilkørsel. Man må derfor være opmærksom på at kunne tilpasse sig ændrede muligheder for individuel transport.

Naturen

Området er gennemskåret af flere dale. Størst er Salten Ådal, som er grænsen mod nord. Bryrupdalen med Karlsø, Langsø, Kvindsø og Kulsø fortsætter gennem Lystrup Ådal til Salten Å.

Længere mod syd findes Tingdalen med de fredede søer Rævsø, (Grane) Langsø, Kalgård Sø og Kongsø. Området afvandes til Boest Bæk, som løber i en sydligere dal fra Torup Sø. Alle disse vandløb løber ud i Gudenåen.

På den anden side af det topografiske vandskel ved Hjøllund og Ll. Bredlund, hvor Hærvejen havde sit naturlige forløb, løber vandet mod vest. I Kolpensig er begyndelsen til Storåen, og ved Ll. Bredlund er der bække, der løber til Skjern Å.

Også den højtbeliggende, næringsfattige og

rene Hampen Sø har bred til Vrads Sogn. Også Hampen Søes grundvand trækker mod vest.

Skovlandets højeste punkt 145 m. over havet findes ved bronzealderhøjene Ottehøje i Vinding, mens laveste kote ved Salten Å er ca. 23 m.

Størstedelen af området er dækket af skov bestående dels af generisk naturskov, hvoraf Velling Skov har Danmarks største bevoksning af gamle bøge, dels af plantage. Den gamle skov findes på skrænterne ned mod Salten Å. Snabegård Plantage er indfredet i 1811, mens resten er plantet inden for de seneste 125 år.

De største arealer er privatejede, men både den velbesøgte Velling Skov og Snabegård Plantage er statsskove ligesom den store, ekstensivt besøgte Gludsted Plantage. I statsskovene, hvor udfoldelsesmulighederne såvel individuelt som i organiserede grupper er størst, er der orienteringstavler, parkeringspladser, og der findes oplysende foldere. I de store private områder må man inden for de gældende regler "klare sig selv", hvad der bestemt ikke gør oplevelsen mindre. Man kan flere steder gå endog meget langt uden at møde hverken huse eller mennesker. Vi har ikke længere en "allemandsret" til færdsel i naturen i Danmark, men et stykke hen ad vejen: Ret til at færdes og pligt til at passe på.

Der er en god og naturlig arbejdsdeling mellem de publikumsmæssigt intensivt benyttede offentlige naturarealer og de ekstensivt udnyttede private arealer. Der er noget både for den, der har behov for at blive guided, og for den, der på baggrund af kort og mindre udførlige informationer selv vil finde vej. Egentlig organiseret brug af private arealer skal altid aftales og ofte afregnes med lodsejeren.

Af de private skovområder er St. Hjælland Plantage størst med ca. 1400 ha. Af andre større private skove kan nævnes Løndal Skov, Grane Plantage samt Kongsø Plantage, hvoraf kun en del er i Skovlandet. Af den store Skærbæk Plantage ligger kun en mindre, men meget naturskøn del i Skovlandet.

Ud over skoven byder det kuperede landskab på mange andre spændende områder såvel ubebyggede som beskyttede, hvoraf det særprægede og naturfredede Vråds Sande er det mest kendte.

Naturens muligheder

Fælles muligheder og interesser skaber fælles bevidsthed. Måske er det mere bevidstheden om og prestigen ved at bo i et enestående naturområde, der samler, end vores fælles og no-

get uhåndterlige fælles "brug" af naturen. Det er godt at vide, at man i Skovlandet ud over at skulle krydse et par veje kan gå gennem skov og anden natur hele vejen fra vest til øst, uanset om man går nord eller syd om Vråds.

Opfattelsen af og brugen af naturen spillede en stor rolle for Skovlandsprojektets formulering, men emnet drøftedes mere på formøderne end på visionsmøderne. Fra projektledelsens side er der imidlertid ikke tvivl om, at emnet er væsentligt.

Det er moderne at tale om oplevelsesøkonomi, hvor den reelle prioritetsrækkefølge oftest er økonomi først, siden oplevelse og sidst den natur, oplevelsen måske skal foregå i. Selv om brugeren eller "køberen" af ydelsen helst skal se en anden rækkefølge.

Naturoplevelsen bør kun i begrænset omfang sættes på formel, - det er jo netop det, der gør det til naturoplevelse - men kan man hjælpe med til at åbne folks sanser for det, der er omkring dem, og er der positiv økonomi i det for lodsejere og fag- og lokalkyndige guider, er der måske ide i i højere grad at tage naturen og kulturhistorien ind i et tilbud for beboere og turister. Det er dog væsentligt, at folk lokalt beholder initiativet - og får den eventuelle økonomiske vinding.

Den idylliske Skærbæk er begyndelsen til Salten Å og skelbæk mellem Skovlandet på modsatte side af bækken og Them Sogn, hvor fotografen står. Foto PK 2006.

Turisme og besøgende

Med den overdådige natur er området et søgt turistmål. Turistovernatning foregår især på campingpladser og i hytter, som findes i Bryrup, ved Velling Koller, hvor også det eneste egentlige hotel findes, i Hjøllund og ved Cafeteriakroen i Ll. Bredlund. Et lille vandrehjem i Katrinedal har i 2008 haft sin sidste sæson som almindeligt vandrehjem. Der findes enkelte andre såvel private som offentlige teltpladser, foruden en del "Bed and Breakfast".

Der sker desuden mange overnatninger ved det internationale SRCM Meditationscenter ved Vrads Sande, som i 1992 indrettedes i det tidligere udflugtsmål og timesharehotel Vrads Sande. Der er dog ikke tale om en almindelig drift, men om en foreningsbaseret drift fortrinsvis for medlemmer, og ved store arrangementer kan det dreje sig om mere end to tusinde mennesker, som kommer fra hele verden. Der kombineres da med overnatningsmuligheder andre steder. Tilsvarende afholdes der stævner og bibelcamping ved Lystruphave Efterskole, der tidligere var hotel.

Af større turistmål kan desuden nævnes veteranbanen mellem Bryrup og Vrads med restauration på Vrads Station.

En del turister kommer til fods eller på cykel, idet de følger de nationale cykelruter nr. 3, "Hærvejsruten", og nr. 4, ruten fra Ringkøbing til Århus. De tidlige banestrækninger fra Horsens til Silkeborg og fra Silkeborg til Ejstrupholm er ligeledes meget benyttede cykelruter..

Ud over de egentlige campingpladser bidrager turismen næppe med større beløb i Skovlandets økonomi. Turistforeningen i Bryrup, som

dækkede Them Kommune, er da også nedlagt og turismen lagt under Silkeborg Turistforening. Turistkontoret i Bryrup holdt åbent i sommermånederne.

De enkelte byer

Skovlandets byer er tidligere omtalt. De har alle mistet en del af deres butikker, for udviklingen i landdistrikterne er, at de traditionelle forretninger forsvinder. Tidens handels- og rabatstruktur gør, at små butikker ikke kan overleve, da de ikke kan købe til samme priser som de store, ligesom det kun er de færreste varer, de kan få leveret. Derfor opstår flere specialiserede butikker, ofte som gårdbutikker med et mix af egne produkter og forskellige specialprodukter.

Institutionsbyen Bryrup

De små byer er for små til at have offentlige institutioner af den karakter, offentlige institutioner har i nutiden. Der kan være dagplejemødre på landet og i de små byer, men herudover er det i Bryrup, institutionerne for børn og gamle findes.

Det er i høj grad børnehaven, men især Bryrup Skole, der binder Skovlandet sammen. Selv om der fra dele af Skovlandet er langt til Bryrup Skole, er skolen af største vigtighed for dannelsen af netværk, ikke bare for skolebørn og deres forældre, men for mange andre gennem de mange aktiviteter, skolen lægger lokaler til.

En ændring af skoledistrikter eller ligefrem en nedlæggelse af Bryrup Skole vil have meget store og negative konsekvenser for livet i størstedelen af Skovlandet, og opretholdelse af skoler i landdistrikter er da også noget, der gang på gang under-

Ved Bryrups store friluftsspil sættes alle sejl til. Den sommer for nogle år siden var i Tyrol. Nogle års pause og visionsmødet i Bryrup ser ud til at have gjort sit til, at der i 2009 atter vil blive et stort friluftsspil i Bryrup.
Foto Lars Bay.

streges, når livsvilkårene i landdistrikter drøftes.

Bryrup Skole har både inspiratorisk og lokale-mæssigt stor samlende betydning, hvilket blandt andet gymnastik, amatørteater og musikalske aktiviteter med basis i Bryrup har været gode eksempler på. Der er et rigt musikliv, hvor bl.a. Old Boys Big Band holder til på Bryrup Skole. Bryrup er også hjemsted for en aktiv idrætsforening, hvor især gymnastikken tiltrækker deltagere udefra. Der er desuden kajaklav og tennisklub. Bryrup har tradition for teaterliv med Bryrup Amatørteater, idet der for nogle år tilbage var store friluftsspil, som i de seneste år er blevet til Skt. Hans Spil. En årlig revy finder sted i forbindelse med byfesten i august, og om foråret arrangeres en stor Countryfestival, hvis overskud går til forskellige foreningsformål.

På trods af en betydelig vækst er butiksantallet gået stærkt tilbage. Dagligbrugsen og Bryrup Bageri er de mest synlige, men hertil kommer en radioforretning med værksted, en installationsforretning, en genbrugsforretning. Der er også frisør, og byen har et pizzeria og et værtshus. En helt ny kombination af specialforretning, café og "Bed and Breakfast" er opstået på Hovedgaden under navnene "Symfonien" og "Den lille Café". Det er et tydeligt udtryk for, at landdistrikterne også bevæger sig over i et mere kvalitetsbevidst forbrug, som forhåbentligt både værdsættes af beboere og turister. Bryrup har desuden læge og tandlæge. I den tidligere stationsbygning har Egnarkivet for tidl. Them Kommune til huse.

Bryrup er stort set sammenvokset med den nord for liggende landsby, Velling, som Bryrupgård i sin tid fik jord fra. Det er op mod Velling, at byudviklingen foregår i det, der kaldes Bryrup Nord, et område, der ligger oppe på plateauet hævet over byen. Der er stadig byggegrunde at købe.

Oven for byen ligger også en tidligere udstykning, "Pip"kvarteret kaldet, da gaderne har fuglenavne. Her ligger Jens Bæks gård, som er en kommunalt ejet ejendom, drevet som aktivitetshus. Her holder bl.a. spejderne til. En del af kvarteret er udstykket fra denne gård, som kommunen egentlig havde dømt til nedrivning, men endte som et af de meget få eksempler, hvor Them Kommune alligevel gik inde for en bevaring med ny anvendelse. Det hjalp også, at en del af lejeindtægten for jorden, der i 1994 i Bryrup oprettedes asylcenter på, kunne kanaliseres over i istandsættelsen af gården.

Bryrup fik sit bytorv i 1994. Det var første led i en byfor-skønnelsesproces, der dog hurtigt klingede ud. Torvet ligger over for veteranbanen. Så mange børn, som der var ved indvielsen, hvorfra billedet stammer, er der ikke normalt, for der er ikke meget aktivitet omkring torvet, som oprindeligt var tænkt anlagt mellem brugsen og bageren. Foto PK 1994.

Bryrup Hovedgade fra Sportsvej og mod nord. Vinkelbygningen til venstre for midten er "Den lille Café", som ligger lige ved veteranbanen, og på højre sider ligger pizzeriaet Bag fotografen værtshuset Diligencen. Mange af husene er fra begyndelsen af 1900-tallet, men de er stærkt ombyggede. Foto PK 2008.

Den nyeste udstykning i Bryrup ligger oven for byen, og vejen kaldes Overdrevet, skønt det ikke var overdrev, men en del af degnelodden og indmarksjord for Mosegården i Velling. Foto PK 2005.

Vindingborgerne byggede et nyt forsamlingshus. Det mere end 110 år gamle forsamlingshus havde ingen udenomsplads og døren førte direkte ud til en trafikeret vej. Det nye forsamlingshus, som ses på billedet, er bygget på den modsatte side af vejen med store udearealer. PK 2008.

Efter meget arbejde - noget i regn og kulde - kom de sidste detaljer på plads ved byggeriet af Vinding Forsamlingshus. Foto Kim Have.

Og forsamlingshuset kunne tages i brug. Foto Kim Have.

Vinding

Vinding er en levende landsby med omkring 150 beboere inden for byskiltene, men da hele sognet har en tæt tilknytning til byen, er tallet i realiteten større.

Vinding har forlængst mistet sin dagligvarerforretning, og butikstrukturen består af "Nyhuspotten", som er et pottemagerværksted, af gårdbutikken Katrinelund samt af "Ravns Rede", en specialforretning for folkløristiske og historiske telte, som nu også har en butik med andre varer. Det er i den gamle stationsbygning med udstilling på "baneterrænet" ved naturstien. Et legetøjsmuseum, Legtorama, er desuden under stadig udvikling.

Mange aktiviteter i Vinding har udgangspunkt i det nye forsamlingshus, som i 2007 opførtes ved frivillig arbejdskraft som erstatning for det gamle fra 1890. Hvor man i mange sale nedlægger den gamle scene, byggede man i Vinding en scene i det nye hus, for i Vinding spiller dilettantteater en stor rolle. Vinding har en idrætsforening, og folkedans i forsamlingshuset trækker deltagere langvejs fra.

I Vinding arbejdes med en vis byudvikling, som er beskrevet i lokalplanen.

Vrads

Vrads nærmer sig stærkt 200 indbyggere, hvoraf omkring en tredjedel af børn. Vrads er overordentlig attraktiv for familier med mindre børn, men byen er snart udbygget, og da fraflytningen af voksne er meget lille, mens mange af de store børn er flyttet til uddannelsessteder, står man foran en lang periode med faldende børnetal.

Vrads har aktiviteter i mange retninger. En stor del af beboerne er tilflyttet på grund af meditationscentret. Nogle af disse ses ikke meget i byens øvrige liv, mens andre er meget aktive.

Det mest iøjnefaldende er Vrads Købmandshandel, som etableredes i 1992 som en non-profit købmandshandel drevet på frivillig basis. Eventuelle overskud går til byen, og forretningen skal blot betale husleje, og det hænger sammen. Da de vekslende købmænd ikke er afhængige af et salg, er butikken et naturligt mødested, også selv om man ikke kommer for at handle, og meget socialt liv har det runde cafébord som basis. Vrads Købmandshandel har efterhånden et godt sortiment af økologiske dagligvarer. Butikken sælger også husflid og kunsthåndværk af lokal tilvirkning og forskellige former for lege-

tøj og gaveartikler. Butikken driver et lille galleri i overetagen, hvor der også er landsbykontor med internetcafé og fotokopimaskine.

Landsbykontoret er oprettet med midler fra landdistriktpuljen, og det drives nu af Vrads Købmandshandel, der også står økonomisk bag udgivelsen af Vradsavisen og www.vrads.dk. Der drives desuden en lille teltplads, og købmandshandelen har lagt lokaler til en lokal indkøbsforening, som dog nu er kommet i andet regi.

Vrads har et lille forsamlingshus med en stor, dejlig have. Det er ejet af foreningen Vrads Forsamlingshus. I tilknytning til forsamlingshuset oprettedes i 2005 et lydisoleret musikøverum med tilhørende værested for de unge. Det drives af en selvstændig forening, Spilledåsen, og musikrummet udnyttes flittigt af både unge og voksne.

Musiklivet er rigt i Vrads, og Spilledåsen og Forsamlingshuset står bag Vrads Festivalen, som afholdtes første gang i 2007. Det er overvejende musikere fra Vrads, der spiller, og der er mange bands. Vradsrevyen er en forholdsvis ny aktivitet, som i 2008 fejrer 5-års jubilæum.

Ud over forsamlingshuset benyttes også den gamle smedje til forskellige mindre arrangementer, klubaftner m.m. "Smedjen" ejes af anpartshavere, der enten bor eller har deres arbejde i den tidligere Vrads Smedje. Den rummer nu tre boliger og et værkstedsfælleskab mellem flere iværksættere inden for bæredygtigt byggeri. Her er bl.a. ovnsættere, hvoraf den ene også er smed, og et økologisk byggemarked i tilknytning til gazellevirksomheden, tømrer- og snedkerfirmaet "Det Grønne Hus", som har bygget flere af træhusene i Vrads, bl.a. på "Snabegård".

Skovlandets højeste punkt er ved bronzealderhøjene Ottehøje i Vinding mere end 145 m over havet. Skovlandets laveste punkt er ved Salten Å ca. 23 m o.h. Dog ikke lige her hvor fotografen står midt i åen, som kan føles som en

Den største virksomhed i Vrads er gulvfirmaet Hewikutt, som flyttede ind i et nedlagt maskinsnedkeri, men siden har vokset sig større og bygget nye bygninger. Indehaveren bor lidt uden for Vrads, men der er så vidt vides ingen fra Vrads, der p.t. arbejder i virksomheden.

Hjælland

Hjælland er med sine ca. 100 indbyggere den eneste af byerne i Skovlandet, hvis indbyggertal er faldet.

I den nordlige del af Hjælland ligger Hjælland Købmandsgård, som er en traditionel landkøbmandshandel med et stort vareudbud. Købmanden driver også campingplads med hytter. At det kan lade sig gøre at drive købmand her, skyldes både dygtighed, men også at der efterhånden ikke er mange butikker tilbage langs A13. Så det er her, lastbilerne holder ind.

I den sydlige ende af byen ligger Hjællunds største virksomhed, "Dansk Tanktransport", som tidligere hed "Dansk Trætransport". Grundlæggeren begyndte i 1920 med at køre træ på hestevogn ud fra St. Hjælland plantage og siden er det gået stærkt. Til den store vognsmandsvirksomhed, som har sit hovedkontor i Hjælland ved grundlæggerens ejendom, hører også lastbilforhandling og værksted.

En tredje og betydelig arbejdsplads i Hjælland er foreningen Arbejdet Adlers forsorgshjem i Godrum.

Et markant indslag i Hjælland er Hjælland Hallen, som er sammenbygget med den skole, der blev nedlagt efter oprettelsen af Bryrup Skole. Hallen drives af Hjælland Gymnastik- og Idræts-

lilleputudgave af Amazonas, når elletræerne danner tag over åen. Billedet er taget modstrøms. Til venstre og lige fremme er det Skovlandet med Velling Skov i baggrunden - til højre er det Fogstrup i Them Sogn. Fotos PK 2006.

forening, og driften finansieres bl.a. ved stor hal-baller og ved ugentlige bankospil.

Bebyggelsen i Hjøllund består af en randbebyggelse langs hovedvejen samt nogle stikveje med parcelhusbebyggelse. En del vanskeligt sælgelige huse er købt af henholdsvis købmand og vognmandsfirma og benyttes til udlejning.

Katrinedal

Katrinedal ligger naturskønt i Skovlandet omgivet af Løndal (Vinding) Skov og Velling Skov, mens et par huse og i virkeligheden selve Katrinedal, som er Katrinedal Mølle (dambruget), ligger på nordsiden af åen. Katrinedal er i Bryrup Skoledistrikt, men beliggende ved vejen mod Them og Silkeborg er identifikationen med Skovlandet begrænset. Den ældre bebyggelse skyldes storhedstiden som teglværks- og mejeririb, der ellers har efterladt sig få spor.

I resterne af mejeriet er der røgeri og i resterne af teglværket et keramisk værksted. Heldigvis eksisterer bygmester Johannes Hansens flotte kompleks med bolig og værkstedsbygning stadig og indehaves af hans barnebarn. Johannes Hansens søn, Ejlf Hansen, som førte tømmerforretningen videre, oprettede Katrinedal Vandrehjem, der ikke længere er almindeligt vandrehjem.

Udover de ældre huse består Katrinedal af nogle nedlagte husmandssteder og tidligere vandmøller samt nogle nyere huse. Der vil næppe ske yderligere byudvikling i Katrinedal.

Katrinedal har en borgerforening, der bl.a. tager sig af forskellige festlige arrangementer.

Hjøllunds ny skole fulgte efter "den stråtekte". Ligesom i Vråds blev skolen nedlagt i begyndelsen af 1960'erne og overgik til forsamlingshus. Siden afgav St. Hjøllund Plantage et stykke jord, der kunne bygges sportshal på, og ud over sine idrætsformål er der stor aktivitet med ugentligt bankospil, kroballer, hundestillinger og meget mere.

Nye og traditionelle oplande

Det ældre landsbyfællesskab havde ikke bare basis i familiestrukturen, men også i fælles nødvendigheder og kultur. Kirke, forsamlingshus, brugsforening/købmand og skole var naturlige samlingssteder, som bragte folk ind fra oplandet. Det er af stor betydning, at man opretholder eller nyskaber aktiviteter eller steder, hvor alle kan komme uden egentlig grund.

Med ændrede funktioner og mobilitet kan oplande ændres efter interesser. Jo mere aktivitet, der er i en landsby, desto kraftigere profilerer den sig, og dens aktiviteter kan tiltrække mennesker fra andre steder, end fra det oprindelige opland. På den måde omdefineres oplandene, og de enkelte byer får hver deres karakter. Det giver en mangfoldighed, som selvfølgelig ikke kun gælder inden for ét lokalområde.

Skovlandsprojektet afgrænses af lokalrådsgrænser. Disse grænser er i praksis ofte kunstige, og man må være opmærksom på grænsefladerne. Uden for området kan findes aktiviteter, som det derfor ikke er nødvendigt at kopiere inden for området. En arbejdsdeling kan med fordel finde sted.

Landdistrikt og kommune

Når landkommuner sammenlægges med en større bykommune, bliver de udkantsområder, og deres byer vil blive defineret i forhold til den rolle, de kan udfylde for hovedbyen.

Rummer en sådan by muligheder for byvækst, der på en hensigtsmæssig måde enten i form af

Tømmer- og bygmester Johannes Hansens smukke ejendom i Katrinedal vidner om Katrinedals storhedstid i første del af 1900-tallet. Ejendommen ejes i dag af barnebarnet, restaureringsmurermester Niels Jørgen Knudsen.

Begge fotos PK 2008.

Fuglsangvej er en kommunevej, der fra Vinding Skov og Velling Skov med badesøen Hundsø fører ind til den nordlige del af Vinding By. En af Skovlandets mange smukke veje. PK 2006.

Naturen tiltrækker både dyr og mennesker. Her er det en rød glente ved Velling Skov. Foto PK 4. juni 2008.

erhverv eller boliger kan afhjælpe hovedbyens pladsproblemer, kommer byen i den primære bystruktur til at ligge på en radial ind til kommunecentret. Den får måske i form af en bybuslinje del i den kollektive trafikbetjening, som ellers er så sparsom i landdistrikterne. Det er en selvforstærkende proces, hvor byen bliver en del af den større bystruktur - en forstad - og ikke længere er landdistrikt.

De øvrige byer i landdistriktet kommer let i en venteposition. Der udformes en landdistriktspolitik, som ofte formuleres af folk, der ikke kender meget mere til landdistriktet end det forsamlingshus, politikken fremlægges i. Hovedingredienserne er ofte at sætte plads af til lidt byvækst, til overvejelser om erhvervsmuligheder og muligheden for turisme, bundet sammen med en del plusord omfattende det gode og mangfoldige liv på landet.

Det er alt sammen udmærket og i tråd med, hvordan man også i landdistrikterne formulerer sig. Men kommunal landdistriktspolitik i de nye købstadskommuner kan let virke som en forkølet og ikke særlig beslutsom afværge dagsorden mod den centraliseringstrang, der selvbekræftende overvægtter nogle parametre og undervægtter andre. Det er for dyrt og for dårligt med de små enheder, siges det, og det er sikkert rigtig i mange tilfælde og især, hvis der udelukkende fokuseres på enkle økonomiske mål.

I små bysamfund vil der hen over årene være store ændringer i befolkningssammensætningen. Når det samlede befolkningstal er beskedent, kan man ikke med selv den bedste planlægning af udbygningstakten gardere sig mod store svingninger. Jo større enheder, man

tænker i, desto nemmere er det at opretholde en konstant søgning til skoler og institutioner. Til gengæld skal børnene så fragtes over større afstande, og de sociale netværk, der kan dannes omkring aktiviteter inden for et begrænset opland, udtyndes.

Set i landsbyernes optik er det et tab, når et bibliotek eller en skole nedlægges, og funktioner samles i større enheder. I købstadskommunens optik er det trist, når sygehuset indskrænkes eller helt nedlægges til fordel for store regionale centre, og regionalt set er det trist, hvis for mange funktioner samles i København.

Det er sider af samme sag, men blot forskelligt, hvem der sidder på pengekassen. Valget står mellem nærhed og mængden af nye muligheder og impulser. Denne balance rykker sig for børnenes vedkommende i takt med, at de bliver større. Efterskolernes store succes er et tegn på, at der sidst i folkeskoleårene er et stort behov for at komme hjemmefra og opleve andre rammer, men indtil da må miljøerne omkring landdistriktets central-skoler gøres endnu bedre end i dag, bl.a. ved at skolerne indgår i en samlende helhed med mulighed for mangeartede aktiviteter. De skal ikke sygne hen i venten på at blive rationaliseret bort.

Landdistrikter som kulturskabere

Landdistrikterne har lovmæssige krav på offentlig service, men herudover har landdistrikterne i Silkeborg Kommune meget at byde på.

Landdistrikterne er ikke blot en tyndere befolknet del af byen, endside dens baggård, hvor sociale tabere lejes ind i billige huse. Det er heller ikke bøndernes helt fri tumleplads eller alene et frirum for mennesker, der ønsker at have langt til naboer. Landdistrikterne er ikke blot byernes re-

Aktivitetsniveauet er højt i Skovlandet. I Vrads etablerede man et lydisoleret musikøverum med hyggerum for de unge. For at støtte "Spilledåsen", som stedet kaldes efter brugerforeningen, etableredes i 2007 en Vradsfestival. Succesen blev gentaget i 2008, hvorfra billedet af en workshop med den delvis lokale show- og dansegruppe Malingo stammer. På tredje billede venter børn og voksne spændt på den første Vradsrevy i 2004, og nederst ses Vrads Station, som ejes af Veteranbanen, men forpagtes ud som restaurant. Fra at være et spisested, hvor meget hentedes op fra fryseren, blev det i 1990'erne et fint og søgt spisested. Fotos PK og Søren Rasmussen.

kreative område, som turisterne henvises til, når de skal have en pause i pengeforbruget i byen. De er heller ikke kun for mennesker med et afklaret forhold til bæredygtighed eller for den, der både kan skifte ble og reparere motorsav.

Landdistrikterne er overvejende et kulturland, hvor der traditionelt er plads til mangfoldighed. Både for den meget arbejdssomme iværksætter og for den, der ikke mener, at overdreven erhvervsaktivitet med tilhørende stor indtjening er vejen til den store lykke.

Der er plads til de lokalt aktive såvel som til dem, der ikke ønsker at deltage i fællesskabet. Der skal både være plads til de fjernsynsafhengige og til dem, der ikke gider se fjernsyn og i hvert fald ikke livsstilsprogrammer for at vide, hvordan man skal se ud, tro og tænke for at være **nogen**. For selv om der også kommer nye lodsejere af den type, der straks sætter skov- og markveje i stand med nymalede bomme over, samt sætter nye skilte og skydetårne op, så er landdistriktet generelt ikke et sted, hvor man skilter med rigdom - i hvert fald ikke som i byerne. De materielle forhold tæller ikke på samme måde. Man "fører sig ikke frem" - i hvert fald får man ikke meget ud af det. Lad os tro på og bygge videre på, at det i landdistrikterne er de menneskelige kvaliteter, der tæller.

En del af landdistriktets liv og dynamik kan læses ud af de ytringer og ideer, der kom frem ved en række visionsmøder, som afholdtes i perioden januar-april 2008. Dette er skildret i det følgende, idet dog en del mindre konkretiserede udsagn er indarbejdet i ovenstående.

Visionsmøderne

Med økonomisk støtte fra Velfærdsministeriets Landdistriktspulje er i 2008 gennemført en række visionsmøder til fri drøftelse af de fremtidige livsvilkår i Skovlandet.

Møderne foregik lidt forskelligt fra sted til sted, men ud fra en tematisering på baggrund af formøder valgte mødedeltagerne selv de emner, de ville drøfte. Der blev i nævnte rækkefølge afholdt møder i Vinding, Vrads, Bryrup og Hjøllund, afsluttende med et fællesmøde i Bryrup for hele Skovlandet. Mens der var godt fremmøde i de enkelte byer, var interessen for fællesmødet mere beskeden. I hvert fald kunne drøftelserne ske rundt om ét stort bord. Det havde visionsmøderne måske allerede givet et fingerpeg om, da de fælles temaer for Skovlandet ikke forårsagede store diskussioner, idet

man havde nok at sige om nærområdet.

På den anden side så man i forbindelse med planer om grusgravning i St. og Ll. Bredlund, at folk nok engagerede sig og kom af huse, når noget helt konkret, man ikke brød sig om, kom på bordet.

Gennemgående er der stor aktivitet i området, og flere tilflyttere var nærmest overraskede over, hvor meget der sker, og hvor nemt det er at komme med i det, der foregår.

Mange både gamle og nye emner var i spil, og flere projekter er under videre bearbejdelse. På det afsluttende møde blev det vedtaget at foretage en vis prioritering af de emner, der skal viderebearbejdes, og som i væsentlig grad implicerer tredjepart, det være sig kommunen eller andre med- og modspillere.

Det ny Forsamlingshus i Vinding dannede rammen om et pænt fremmøde. Det var projektets første visionsmøde, og det indledtes med en "stille brainstorm". Foto PK 2008.

Som det eneste sted deltes man i Hjøllund ikke i grupper efter emner, men efter hvor man sad. Det blev til tre grupper, der stort set tog de samme emner op. Foto PK 2008.

I den største by, Bryrup, fandt mødet sted i hallens cafeteria, og ligesom i Vinding deltog en gruppe unge. Foto PK 2008.

I Vrads Forsamlingshus blev alle lokalerne benyttet til gruppearbejdet. Her drøftes selvforsyning. Foto PK 2008.

Visionsmøderne fik næsten en flyvende start. Region Midtjyllands råstofsplan udpegede et råstofudvindingsområde i St. og Ll. Bredlund i den vestlige del af Skovlandet. Risikoen for ødelæggelse af den fine badesø, Hampen Sø, med dens historisk omtalte "søde vand", og risikoen for støj og larm fra grusgravning og tung trafik ad de små veje og gennem byerne fik folk til at møde op for at undsige projektet - som måske er skrinlagt - indtil videre. Billederne er fra de nærliggende graveområder i Hjortsballe-Asklev-Fogstrup. Fotos PK 2008.

Uden at negligere, at også udviklingen i landdistrikterne kræver sand og grus, symboliserer sagen en konflikt mellem den kraftige vækst omkring samfundets byer og vanskelighederne ved at vælge sit eget liv i landdistrikterne. Der kan være penge at tjene for lodsejerne og for entreprenørerne, mens beboerne i nærheden og langs transportvejene må døje med generne, når samfundsøkonomien stiller sine ubønhørlige krav. Ikke alle steder har man en naturskøn sø og internationale beskyttelseskonventioner til at veje tungt i en folkelig modstand.

Den allestedsnærværende lastbilstrafik indtager flere og flere af de små veje, for mens der ikke er økonomi i offentligt at transportere landdistrikternes billøse unge og ældre mellem deres individuelle aktiviteter, kører specialbyggede lastvognstog lange stræk i pendulfart med grus fra landdistrikternes grusgrave til byernes vækstområder til stor gene for beboerne og udgifter for kommunen.

Temaerne

Formøderne frembragte lokale emner, som kunne rubriceres under forskellige temaer, der kombineret med erfaringerne fra det første møde i Vinding udmøntedes i variationer over en temaskabelon.

1. Civilkultur

Omfatter folke-, fin- og socialkultur, landsbykultur, vores måde at fungere sammen på, netværk, aktiviteter m.m.

2. Erhvervsforhold

Hvilke typer virksomheder er interessante i området, hvordan kan vi gøres vores drømme til erhverv, fælles erhvervshuse, kontor- og værkstedsfællesskab, netværk, branding.

3. Natur og miljø

Brug af og omsorg for naturen, bæredygtighed, selvforsyning, grønne projekter, udadrettet virksomhed.

4. Kommunalt

Skole, institutioner, organiseret fritid, centralisering/decentralisering af offentlig virksomhed, transport og trafik, veje og stier, by og land.

5. Byplan

Dette var i Bryrup udskilt af punkt 4 som et selvstændigt punkt p.gr.a. problematikken om skole- og fritidsområde.

6. Ungdomsgruppe

Almene og specielle emner.

Der blev af projektledelsen holdt korte oplæg, idet dog deltagerne var velkomne til selv kort at fremlægge emner, de særligt brændte for.

Der valgtes herpå grupper - nogle deltog i mere end én gruppe - og efter en tids drøftelse skulle resultatet fremlægges, og der skulle redegøres for, hvordan man evt. kunne tænkes at komme videre med emnet. Nogle grupper har efterfølgende holdt møder i eget regi.

Visioner - møde for møde

Vinding

Unge:

Alkoholfri fester med invitation til omegnsskoler.

Aktiviteter for børn 8-12 år, fx børneteater, rundboldaften, søndags sjov.

Storskærm i forsamlingshuset. Højdepunkter i TV.

Indstiftelse af Vinding Pris.

Ung-Ældre-Bo

Opførelse af ældreboliger på andelsbasis.

Byudvikling

Arbejde med ideer for anvendelse af den bynære del af Præstegårdsjorden.

Udendørs fritidsaktiviteter

Købe jord – kirkens jord mellem forsamlingshuset og naturstien.

Undersøgelse vedr. genåbning af gamle stier, og grusveje. Her tænkes bl.a. på området ved Sømosen og Lunden.

Reetablering af sø i Sømosen.

Vinding Vandrerlav.

Shelters, bålplads, aktivitetsbane, primitiv teltplads ved naturstien.

Petanquebane ved forsamlingshuset.

Transport og veje

Bus 110 og 215 ind om Vinding (krydset).

En busrute på tværs af skovlandet.

Naturstien – snerydning – lys.

Læ/busskur til skolebørnene.

cykelsti langs Vindingvej.

Tunnel under Vindingvej.

Ringvej til gyllekørsel.

Bryrup

Civilkultur

Kulturelle og sociale udfoldessteder, multihal, motionscenter, marked/bazar, livstilscafé, værested/hyggerum for både unge og ældre, folkeparks. Samlende aktivitetsområder og et sted for kunsthåndværkere og andre kreative, der har brug for tag over hovedet - kunst, teater, musik.

Plads for spontanitet og "sydlandsk" stemning. Mere hensyn til unge ved byfesten - eget telt med lokale bands. Senere måske et medborgerhus som Rampelys i Silkeborg.

En initiativtagende og samlende organisation "Gang i Bryrup" så sit morgengry.

Natur og turisme

Rensning af Bryrup Langsø. Håndhævelse af fredningsstatus i søens østende. Renovering af søbred med spisepladser, bålplads/grill, fornyelse af omklædningsrum.

Cykelsti Løve-Velling, natursti for handicappede. Bedre afmærkning af cykelstier.

Arrangerede vandreture og naturlegepladser.

Hovedgaden saneres med træer og parkeringslommer, torvet integreres bedre.

Turistkontoret opretholdes.

Byplan

Sanering og nytænkning af området ved skole, sportshal og SFO. Lukning af del af Sportsvej og ensretning af vejsystemet.

Renovering og udbygning af Søbadet.

Nye aktiviteter i sportshallen.

"Grønnere" hovedgade med træer og parkeringslommer.

Evt. Ny sportshal ved sportspladsen og anvendelse af den gamle sportshal til en serviceområde med driftig købmand, net-café, posthus, håndkøbsudsalg m.m.

Anvend den gamle sportsplads bedre og generelt bedre vedligeholdelse af fx fortove.

Kommunalt

Læg ny børnehave i Bryrup Nord ved Globe. Den eksisterende børnehave vil forringes ved udvidelse. Sti fra Agervænget til Bakkevej.

Alternativt børnehave ved SFO ved opkøb af huse på sportsvej mellem skole og hal. Det anbefales at få en arkitekt til at se på hele området, evt. som en indbudt idekonkurrence.

Hallen bør blive kommunal, hvilket kan forbedre et samarbejde med skolen. Skolen er langt bag efter i renovering, og først når dette er sket, kan skolen gå konstruktivt med i en samordning af kombi-bibliotek, multihal m.m.

Skolen ønskes åbnet mod søen.

Vrads

Unge

Bedre Internet. Frimur til graffiti, skateramper, basket ball – egentlig bare et "free space" betonfelt til sport.

Behandlere og kunstnere

"Skovlandets Spirituelle (eller holistiske) Sommerfestival" . Overskuddet skal gå til økonomisk dårligt stillede, der helst ville gå til såkaldt alternative behandlere, men som af økonomiske grunde må gå til de offentligt betalte behandlere, såsom læger. Fællespulje til fremme af samarbejde og udveksling mellem behandlere.

Agenda 21

En gruppe nedsattes til at se på en formindskelse af eget energiforbrug og på at leve mere økologisk.

Brændstof til biler - opvarmning

En gruppe diskuterede brændstof til biler – brint, raps og bioethanol, men også energi til huse. Ud fra teknisk afbalancerede synspunkter vil gruppen diskutere andre måder til energiforsyning.

Selvforsyning

En gruppe tog den lokale selvforsyning med økologiske grøntsager og frugt op. Producent eller producentgruppen lejer sig ind på jord. Den enkelte producent eller interessent kunne så enten selv udføre arbejdet eller betale sig fra det.

Civilkultur

Gruppen fandt det passende at påpege, at det er væsentligt, at der ikke ses skævt til nogen, fordi de ikke er med på miljøholdet eller andre af de strømninger og idealer, der er oppe. At der hele tiden er plads til og accept af alle, også dem der ikke vil deltage i noget, skal fastholdes som en formuleret eller uformuleret grundlov.

Fra vugge til krukke

Der burde i Vrads være basis for en institution for 0-6 årige.

Naturskolen ved Lystrupminde, som Silkeborg Kommune lejer, kan indgå i Bryrup Skole som en udeskole for 3. klasse i hele skoleåret.

"Tager man med sidste skolebus før sommerferien til Bryrup for at købe ind, kommer man først hjem efter sommerferien. Hvordan kan de ældre sikres valgmulighed for at blive i eget hus?"

Hjøllund

Trafik og beboelse

En ringvej, en miljøprioriteret gennemkørsel eller andre trafikdæmpende forhold er ønskelige. Kollektiv trafik er en forudsætning for og samtidig mere mulig, hvis man kunne få tilflytning til byen.

Bedre sammenhæng af byen kræver, at man kan få rådighed over statsskovarealet mellem bydelene øst for hovedvejen, og man opfordrer Silkeborg Kommune til at udlægge arealet i Byzone. Hjøllund har tidligere udarbejdet et visionsoplæg om udvikling af og om en sammenbygning og byen. Visionsoplægget er et tillæg til lokalplanen.

Cykelstier og natursti bør kædes sammen og føres til Hampen Sø.

Fællesmøde

Ønskes en bestemt aldersfordeling og fordeling på sociale grupper? En svag befolkningstilvækst var generelt målet for området.

Det er væsentligt at skelne mellem, hvad der skal gro nedefra, og hvad der nødvendigvis skal

være af servicefunktioner. Enhederne skal have en passende størrelse for at fungere og for at de kan forventes etableret.

Skovlandets befolkning skal selv overbevise om den kraft og de potentialer, man har, og samtidig stå fast på, hvad man gerne vil.

I Skovlandet er man stærkt betænkelige ved at være kommet i en købstadskommune. Det er som et midtjysk københavnneri, hvor der satses på et "nationalt stadion", musikskole, musikhus og sikkert en masse andet. Elite kontra bredde.

Hjemmeside

Indtil Skovlandets egen hjemmeside er etableret, kan mødereferaterne i deres helhed downloades fra www.vindenvender.dk.

Allégården syd for Vinding by har ligesom mange andre gårde i og uden for Vinding solgt sin jord fra. Markerne bliver lagt sammen og drives af landmænd "udefra", som ofte har lange kørselsveje, bl.a. med gylle. For få år siden havde man kaldt det stordrift, men nu er det helt almindeligt. Men nu føler Vindingborgere behov for en omfartsvej for gyllekørsel, så byen ikke generes! Foto PK 2008.

Visioner, uddybende

Naturkile, kulturkile og Aktivitetskile var begreber, der opereredes med i en rapport, som Them Kommune udgav 27. juni 2005 under titlen: Trafikforhold ved Bryrup Skole/SFO. Trafikken er væsentlig, men langt væsentligere er det at tage hul på en nytænkning og renovering af et skole- fritids- og kulturområde, som ikke bare vil være en styrkelse af Skovlandet, men kunne være et "fyrtårnsprojekt" for hele Silkeborg Kommune.

Her under den anonyme "Bryrup Hallen".

Skole- fritidsområde i Bryrup

At opretholde Bryrup Skole med dens overbygning var et gennemgående ønske fra sted til sted, dog mindst i Hjøllund, hvor der pt. ikke er mange skolesøgende børn.

Det er vigtigt at sætte Bryrup Skole i stand, så den både vedligeholdelsesmæssigt og fagligt lever op til rimelige krav, men her til kommer et stærkt ønske om en bedre anvendelse af hele det enestående område langs Sportsvej, Bryrup Å og Bryrup Langsø, der bl.a. rummer skolen, Bryruphallen, den gamle sportsplads og søbadet, samt forskellige institutioner. Disse funktioner bør indgå i et stærkere samspil, og nye funktioner kan indlægges.

Et skole- og fritidsområde i et trafik sikkert område med samkøring af cafeteriaer, kombineret skole- og offentligt bibliotek, musik- og aktivitetsrum med mulighed for Bryrups teater, bedre gymnastik- og idrætsfaciliteter med udfoldelses- og væresteder for ældre og unge, ja i det hele taget det, man forstår ved kulturcenter, multihal eller multiområde. Der ligger planer, der enten kan arbejdes videre på, eller der kan indbydes til en arkitektkonkurrence.

En nypl anlægning af området kan "give" søen tilbage til skolen og måske finde plads til en vuggestue eller integreret børneinstitution, som der er behov for, og som ønskes i Bryrup.

Byudvikling i Skovlandet

Wrads er ved at være fuldt udbygget, mens der stadig er gang i udbygningen af Bryrup Nord. Det sker syd for Vindingvej, og snart har også Bryrup nået en mætning, da man ikke bør fortsætte nord for Vindingvej.

I Vinding rummer lokalplanen mulighed for udstykninger såvel nord for som syd for Vindingvej, men herudover findes der et udstykningspotentiale i Hjøllund, som dels er indeholdt i lokalplanen, dels i yderligere visioner.

Byudvikling i Vinding

Visionsmødet konfirmerede de planer, der nedfældedes på idédagene i 2005, og som er indarbejdet i lokalplanen (Them Kommune nr. 83) for Vinding.

Bygningen af det nye, store forsamlingshus ved overvejende frivillig arbejdskraft er en imponerende præstation. Forsamlingshuset indviedes i 2007, og fællesskabet og det høje aktivitetsniveau ønskes nu opretholdt og udviklet i skabelsen af et udendørs aktivitetsområde. Der arbejdes med at købe jord fra præstegården til andelsboliger og til udvidelse af byens fællesareal i forbindelse med det nye forsamlingshus, så der både kan blive festivalplads og plads til idrætsprægede aktiviteter.

Der er desuden i visionerne og i lokalplanen taget højde for muligheden for at etablere håndværk og andre lettere erhverv, for jordbrugsparceller og for åben-lav bebyggelse. På trods af trafikale konflikter med den øst-vestgående Vindingvej ønsker man byudvikling såvel nord som syd for vejen.

Problemet med denne lange, lige gennemfartsvej er, at bilisterne på trods af skiltningen dårligt når at registrere, at der er en by. Der har været ønske om en fodgængertunnel, men det er nok tvivlsomt, om den vil blive benyttet med den trods alt beskedne trafik, der er på vejen. I forbindelse med byudviklingen må disse forhold klarlægges.

Byudvikling i Hjøllund

Også for Hjøllund ligger der planer for en udbygning, der imidlertid ikke blev fuldt indbygget i lokalplanen, da visionerne dels omfatter statsskovarealer og dels arealer inden for skovbyggelinjen.

Imidlertid er Hjøllund en by, der er opstået i relation til skoven, så det synes urimeligt, om Hjøllund ikke som et særtilfælde kunne få lov til at brede sig ind i disse skovarealer, så byens to dele kan bringes til at hænge sammen. Man kunne fx søge inspiration i skandinaviske skovbyer og anlægge en spredt bebyggelse af træhuse afvekslende med grupper af træer. En arkitektkonkurrence kunne bringe spændende ideer frem.

Hjøllund er ikke kun fastlåst af den store skov, der består af statsskoven Gludsted Plantage og af den private St. Hjøllund Plantage, men også af den tungt trafikerede hovedvej A13. Hjøllund har et vækstopotientiale i forbindelse med den kommende motorvej, der uanset lineføringen gennem Silkeborg vil have en sammenkobling med A13 i Pårup. Det kan give nyt liv til Hjøllund, og en utraditionel planlægning

Visionerne og lokalplanen for Vinding indeholder en betydelig udvidelse af byområdet, idet dog arealet nord for kirken friholdes for bebyggelse, ligesom et østligt areal ind mod byen tænkes at rumme forskellige udendørs aktiviteter.

Hjøllund er en skovby i to dele. Den nordligste opstod først omkring L.I. Hjøllund Kro som følge af tilplantningerne, der påbegyndtes i sidste fjerdedel af 1800-tallet. Den røde linje markerer delvis skellet mellem statsskoven Gludsted Plantage mod nordvest og den private St. Hjøllund Plantage mod sydøst. Banelinjen er nu natursti. Hjøllund er yderligere opdelt af den tungt trafikerede hovedvej A13, der går nord-syd. Med udlæg af områder til lettere erhverv vest for hovedvejen ved sydbyen og en dispenseret byudvikling ind i skoven mellem træerne for helårs- og fritidstræhuse kunne Hjøllund blive en særdeles attraktiv moderne skovby. I forbindelse med en udfletning i Pårup til den kommende motorvej ligger Hjøllund endnu bedre trafikalt. A13 er dog også en miljømæssig belastning for Hjøllund, og der må findes en trafikal løsning, som prioriterer miljøet højere end nu.

mødet i Bryrup var ideen, at den skulle føres til Vellingkoller - og måske helt til Katrinedal!

Naturstien er god at cykle på - når der ikke er for mørkt og ikke er sne og is. I Vinding ønsker man, at naturstien bliver til helårsbrug. På den anden side kan det medføre, at skolebussen forsvinder, da skolevejen så ikke kan klassificeres som særlig farlig.

I det hele taget er det ønskeligt at gode cykelveje bliver anlagt eller åbnet mellem områdets byer, både af hensyn til de fastboende og til turisterne. Specielt i Hjøllund ser man gerne at naturstien på "Den Skæve Bane" bliver tilkoblet en cykelsti til badesøen Hampen Sø.

I Vrads drøftedes trafikken ikke på visionsmødet, men den hastighedsnedsættelse til 40 km/t, som var indeholdt i vradsernes trafikløsning for nogle år siden, ønskes gennemført. Trafikreguleringen omkring "torvet" fungerer fint, men hastigheden ind og ud ad byen bør også nedsættes.

I Vinding er der særlige problemer med Vindingsvejs passage gennem byen, og man har desuden foreslået en omkørselsvej for gyllekørsel. Bag dette forslag ligger den virkelighed, at de store landbrug i det åbne land køber eller forpagter jord fra gårdene i byen. Det giver meget traktorkørsel. Forholdet er særlig kuriøst for landbrugsbyen Vinding, da gårdene inde i byen ikke kan miljøgodkendes til udvidelse. Derfor sælges eller forpagtes jorden bort - til bønder udefra, der så skal køre gylle igennem byen!

Bryrup Hovedgade

Bryrup Hovedgade ønskes gjort til en charmerende allé igennem byen. Bryrup ligger omgivet af smuk natur, og en ændring af Bryrup Hovedgade og den omtalte fornyelse af området ved Sportsvej vil være til glæde for byen og give et godt førstehandsindtryk af Silkeborg Kommune til dem, der nærmer sig syd fra.

Erhvervsforhold

Gennemgående er der ikke et ønske om at trække virksomheder til, som ikke i forvejen har en relation eller base i området. Der er derimod interesse for at styrke mulighederne for at landdistriktets beboere kan skabe erhverv ud af deres faglige kompetencer og interesser.

Nogle erhverv, især håndværk, har naturligt en del af deres potentielle kunder i nærområdet,

Kan man tænke sig, at der eksproprieres til cykelstier tværs gennem landskabet? Man kunne ekspropriere til en banelinje i slutningen af 1800-tallet, og siden blev banen til natursti. På dette aftenbillede passerer naturstien og cyklisten ejendommen Sølund i Vinding. Foto PK 2008.

I en centerplanskitse for Bryrup fra 1993 var Hovedgaden tænkt indsnævret til 6,5 m med miljøprioriteret gennemkørsel, vejtræer og parkeringslommer. Et torv var tænkt mellem bager og brugs, og den bevarede mellembygning skulle rumme kommunale serviceformål og butikker. Kommunen ønskede torvet, hvor der på skitsen er afsat parkering - og der kom det som bekendt. (PK for Them Kommune 1993).

mens andre former for virksomheder har de potentielle kunder spredt ud over hele landet. For disse går valg af lokalisering ofte først, hvorefter man forsøger at få sit erhverv etableret og kendt. Landdistriktets fordele i den henseende er, at man kan kombinere et ønske om et liv tæt på naturen med at etablere sig i forholdsvis billige lokaler. Men findes kunderne fortrinsvis i byerne, og er man ikke blevet "kendt", kan det være vanskeligt. Samtidig savnes såvel fagligt som kundemæssigt netværk, for Internettet kan kun til en vis grad erstatte regelmæssige og personlige kontakter. Samtidig har fagligt samarbejde på steder med et lille kundeunderlag et indbygget konkurrenceproblem, som ikke skal undervurderes.

Med en bevidsthed om disse forhold bør der arbejdes på at etablere funktioner, der kan støtte iværksættere. Det kræver et stort arbejde at være iværksætter, og på visionsmøderne har der været ideer fremme om dels at etablere videnscentre som udgangspunkt for en yderligere styrkelse af erhverv inden for bl.a. bæredygtighed, dels idéer om at lave fysiske, eller måske delvis virtuelle, kontor- og basefællesskaber.

I første omgang kan der tages kontakt til de institutioner, der i forvejen beskæftiger sig med iværksættere, "rugekasser", vækstcentre m.m.

Et specielt område er kunst og kunsthåndværk, og det er inde i billedet, om man kunne have fordel af fælles værkstedsfaciliteter i en slags kunst- og aktivitetshus, som drøftedes parallelt med det forslag, der vedrører Bryrup Skole og dens omgivelser.

Som en blanding af erhvervs- og privat virksomhed arbejdes i Vrads med et selvforsyningsprojekt omkring dyrkning af grøntsager. Projektet omtales senere.

Gode landsbymiljøer tiltrækker kreative og aktive mennesker, hvoraf en del ønsker at etablere nichevirksomheder til at leve af. Ofte bliver det på deltid først, mens man undersøger om konceptet er stærkt nok. På landet er der tradition for selvstændighed, men her har andelsbevægelsen betydet, at den enkelte landbruger ikke også behøvede at være forretningsmand. Siden kom landbrugsstøtten til som sikkerhedsnet. Tiderne er dog også ændret for landbruget, så man i alle erhverv må kunne klare sig selv.

Gang i Bryrup

Manglen på en paraplyorganisation i Bryrup, som kunne varetage funktioner på samme måde som

"Landsbysamvirket" i Vinding og Borgerforeningen i Vrads, medførte omgående nedsættelse af en gruppe, der ud fra mottoet om, at "fællesskabet skal være drivkraften", inviterede til fællesspisning. Den første fællesspisning blev en stor succes, og der blev nedsat kokkegruppe til en følgende.

Agenda 21

Det er længe siden, at der var topmøde i Rio, men ideerne fra Brundtland-rapporten om en indsats for miljøet, som nationerne forpligtede sig i Rio i 1992, lever stadig i visse kredse og i høj grad i Vrads, hvor der oprettedes to grupper, som henholdsvis var baseret på "lægfolk" med holdning og på egentlige fagfolk med mere konkret viden.

Selvforsyning

Ligeledes i Vrads oprettedes en gruppe omkring selvforsyning af grøntsager. CSA eller "community supported agriculture" kaldes det, og det er baseret på, at interessenter enten selv deltager i dyrkningen eller betaler sig fra det. Der er udpeget et stykke jord fra Liselund som er under omlægning til økologisk drift. Projektet har yderligere etableret kontakt med en dyrker i Velling-Vinding, som har den faglige ekspertise.

Vinding Vandrelaug

At kende og benytte naturen var baggrunden for etablering af Vinding Vandrelaug, der blev dannet på visionsdagen i Vinding.

Naturgenopretning

En af Vinding Vandrelaug's ture var lagt til Vinding Sømos, som flere af lodsejerne ønsker at genetablere som vådområde. Sømosen er en gammel tørvemos, som siden blev drænet og gjort til landbrugsjord. Mange af de gamle landindvindingsprojekter er atter blevet til "natur". Om det lader sig gøre i Vinding, vil afhænge af, om alle lodsejerne kan blive enige. I Vinding er man desuden interesseret i at få genskabt tidligere markveje og en tidligere kirkesti. I Skovlandet såvel som i hele Danmark er det et problem, at mange markveje nedlægges. Sammenlægningen af landejendomme i kombination med landbrugsmaskinernes store arbejdsbredde gør, at markvejene ofte ligger i vejen, og selv om det ikke altid er lovligt, kommer store plove let til at koste mange markveje livet. Konsekvensen er, at færdselsretten i det åbne land også forsvinder.

Ungdom

Børn og unges interesser og aktiviteter skifter. De ældre er tiløjelige til at synes, at de skifter hurtigt, men under alle omstændigheder kan man i landdistrikterne ikke hvile på laurbærrene. Har man etableret en boldbane til fodbold det ene år, er der måske brug for en asfaltbelagt plads til "skating" og "street-basket" det næste. Har man etableret et spillerum med musikinstrumenter, er der måske behov for mulighederne for at lave elektronisk musik og film. Det var i hvert fald beskeden fra de unge i Vrads, der har en boldbane, et musikoverum og et hyggerum.

Man må være forandringsparat, men samtidig kunne man måske ønske en arbejdsdeling, så unge fra ét område kom og brugte faciliteterne i et andet område.

De unge i Vinding vil gerne bruge deres nye forsamlingshus til at lave alkoholfri ungdomsfester, hvor man kunne invitere unge fra Bryrups naboskoler, Frisholm (Them), Sdr. Vissing og Brædstrup.

De unge i Bryrup ønsker, at byfesten i Bryrup kunne have en afdeling for unge - et eget telt - hvor de kan have deres egen musik.

Natur og børn

Bryrup skal være et sted for bevægelse, fastslog en af grupperne specielt med henblik på børn og unge. I Vrads luftedes ideen om, at skolens 3.

klasse blev en ren "udeklasse", som kunne holde til på Naturskolen i Lystrupminde. Ude-dage eller ude-klasser er i det hele taget et emne, der er aktuelt landet over, så måske skulle Skovlandet gå med i front.

Tilsvarende arbejdes i Vrads med ideen om en naturbørnebørnehave med forskellige primitive opholdssteder - skurvogne eller lignende. Også det er en udløber af visionsdagen i Vrads. Der har været holdt flere møder om emnet.

Institutioner

Omkring institutionerne var der forskellige meninger. Et forslag gik på, at man "fra vugge til grav" skulle kunne blive i nærområdet, og både i Vrads og Vinding har der været snak om specielle "nemme" andels- eller lejeboliger for ældre. Det vil forudsætte en løsning af de problemer, der kommer, når man ikke længere kan køre bil.

Ældre mennesker vælger dog også at flytte af aktivitetsgrunde. For når de, man har sit aktive liv sammen med, bor i Bryrup eller Them, ønsker man måske også selv at bo der, frem for i den mindre by sammen med alle de foretagsomme, yngre mennesker.

I den anden ende af aldersspektret er spørgsmålet helt aktuelt for børnene før skolealderen. Skal de køres til Bryrup? I hvert fald ikke til Them ifølge visionsmøderne. Så der var enighed om, at hvis der skal centraliseres og ikke

Sømosen er et stort afvandet område i Vinding. Den var en tørvemose med mange skifter fordelt på mange lodsejere. En del tænkes atter sat under vand, som det er sket mange steder i landet. Til glæde for biodiversiteten og befolkningen. Sømosen afvandedes ved naturligt fald, og vindmøllen har intet med mosen at gøre. Foto PK 2008.

decentraliseres, så skal Bryrup rumme både vuggestue og børnehave, evt. som en integreret institution.

Natur og turisme

Det varierede landskab giver glæde til beboere og turister. I Bryrup fremhævedes betydningen af at have et turistkontor, og der er da også i Bryrup to egentlige campingpladser foruden Skovlandets eneste hotel.

På visionsmøderne var det fremherskende, at turismen skal baseres på de samme værdier, som vi selv sætter pris på. Kan man formidle naturen, evt. ved hjælp af "kulturspor i landskabet" eller lignende, er det fint, men deciderede turistanlæg skal ikke nyde fremme. Dog vil som tidligere nævnt etableringen af bedre cyklemuligheder gennem landskabet være en målsætning.

Bryrup Langsø spiller en væsentlig rolle, og søen og dens omgivelser skal sikres mod såvel forurening som byggeri.

Billederne herover er fra en af Skovlandets store turistattraktioner, Veteranbanen ved Vrads Station. Da banen var i almindelig drift, forbandt den Vinding, Bryrup og Vrads. Skovlandsprojektet har med andre midler søgt at forbinde og styrke identiteten i området. Fotos Dott Ovesen.

Det (u)muliges kunst

Visioner er der mange af i området, og mange bringes til udførelse lokalt og privat eller gennem etablerede foreningsstrukturer.

Når man afholder visionsmøder, skal ideerne flyde frit. Nøgterne overvejelser om sandsynligheden for, at visionerne kan realiseres, skal ikke hindre, at man tænker tanker og kæmper og argumenterer for sager, man vil fremme. Ofte er det imidlertid nemmere at mobilisere kræfterne til at kæmpe mod noget, de fleste ikke ønsker.

Der kan være forhindringer i regler og praksis, men mest sandsynligt er det svært at finde pengene. I en storkommune er forholdet mellem hovedbyen og oplandet at sammenligne med forholdet mellem København og resten af landet. Det er gammel erfaring, at beslutningstagernes interesse for et område ofte falder eksponentielt med afstanden fra deres kontor, og i et samfund baseret på vækst, vil man ofte - men et moderne slagord - se på, hvor man får mest for pengene. Det vil være en stor udfordring til livet i de tyndt befolkede områder, for hvornår er et område for tyndt befolket til at have kollektiv transport, skole, børnehave, moderne sportshal, bibliotek m.m.?

Mens visionsmøderne stod på, fremkom sagen om råstofudvinding i Ll. og St. Bredlund. Her står "almenvellet", nogle entreprenørers og et par lods ejeres interesse for grusgravning over for natur- og friluftsinteresser, en del naboers absolutte ulyst til at få deres fredelige omgivelser omdannet til grusgrave, og de omliggende landsbyers frygt for pendulkørsel af grusbiler ad de små veje. Måtte Vrads fx tåle en pendulkørsel af lastbiler gennem byen, vil meget af det landsbymiljø, beboerne gennem visioner og handlekraft har opbygget gennem årtier blive bombet kraftigt tilbage. Man skal kæmpe for sine visioner, men "almenvellet" kan være en hård udfordrer, som for alvor får folk op på barrikaderne. Man kæmpede måske for en busrute og risikerede i stedet en konstant strøm af lastbiler. Hvad har man i virkeligheden indflydelse på? Hvad er mulighederne?

Visionsmøderne har medvirket til at udvide de forskellige netværk, der allerede fandtes, og møderne har gjort det nemmere for tilflyttere og de allerede etablerede at finde sammen. Projektet giver mulighed for at leve sig ind i andre områders problemer og visioner, og er et skridt i retning af fælles identitet, visioner og profil. Og dermed styrke til at få noget gennemført.

September 2008, Palle Kousgaard

Skovlandets Lokalråd

Område

Skovlandets Lokalråd dækker geografisk Vinding, Vrads og Bryrup Sogne.

Formål

Skovlandets Lokalråd har til formål:

At varetage områdets interesser i forhold til Silkeborg Kommune, herunder at:

forholde sig til kommunal planlægning i området.

være talerør for området i sager af fælles interesse.

bidrage til, at relevant information af interesse for området flyder frit mellem borgere og Silkeborg Kommune.

At være medvirkende til at fremme et dynamisk foreningsliv i området præget af samarbejde mellem foreningerne og i respekt for hver forenings selvstændighed.

At bidrage aktivt til den fremtidige udvikling af området med udgangspunkt i bevarelse af områdets naturgivne og kulturbårne styrker, herunder at være initiativtager til projekter, som naturligt dækker hele området.

Lokalrådets sammensætning

Skovlandets Lokalråd består af op til 7 medlemmer.

1 medlem kan indstilles af hver af foreningerne Katrinedal Borgerforening, Hjøllund og Omegns Borgerforening, Vinding Landsbyudvalg og Vrads Borgerforening.

De 4 medlemmer repræsenterer lokalsamfundene Katrinedal, Hjøllund, Vinding og Vrads. 3 medlemmer repræsenterer lokalsamfundene Bryrup, Velling og Løve og vælges på et foreningsmøde, hvor alle foreninger med hjemsted i denne del af området deltager.

Lokalrådets medlemmer september 2008:

Peter Siig Kristensen, Bryrup (talsmand)

Lene Overby, Løve

Erik Markvad, Vinding

Agner Thulesen, Vrads

Poul Arne Madsen, Hjøllund

Hærvejen og Hærvejsstien tiltrækker mange mennesker. Nogle sten til befæstelse af vejen på billedet ovenover var hovedargumentet for, at denne hulvej skulle være et hærvejsspor. Hvorfor var den ellers brolagt?

Men stenene er lagt i vejen af mølleren på Ansø Mølle, Frederik Møller, som omkring 1820 ryddede sine enge for sten og benyttede stenene til byggeri og befæstelse af veje af pladser. Da denne sandede vej op ad bakke nord for møllen både var byvejen nordpå fra møllen, en betydelig møllevej og desuden møllerens vej ud til egne marker, er hærvejsargumentet for vejen gennem Vrads meget tyndt. Men denne

hærvejsrute har som vej og gangsti et langt forløb i Skovlandet, og den er da kønnere og mere attraktiv end A13, som nok er betydeligt mere autentisk. Så det har turister og pilgrimsrejsende taget til sig. Sådan fungerer oplevelsesøkonomien, og stillet over for hærvejsargumentet kunne de tvivlende, private lodsejere dårligt sige fra på budet om at lægge jord til gangstien. Og efterhånden som cykel-, gang- og den moderne pilgrimstrafik tager til, kan man med god ret hævde, at Hærvejen fra omkring 1992 for alvor har fået alternative ruter. På ovenstående billede passerer stien stedet, hvor den gamle Ansøgård lå. Fotos PK 2008.

Skovlandsprojektet 2008